

TÜRKİYE'DE KİVİ ÜRETİMİ

Yield of Kiwi in Turkey

Yrd.Doç.Dr.Saliha KODAY*

Özet :

Türkiye, Dünyada çok çeşitli türde meyve yetiştiren bir ülkedir. Kivi ülkemizde olduğu gibi Dünyada da en son kültüre alınmış meyvelerden birisidir. 1987 yılında Yalova'da deneme amaçlı olarak kivi tarımı başlatılmış olup, 1996 yılında tarımı 16 ile yaygınlaştırılmıştır. Özellikle Karadeniz Bölgesi'nde Rize, Trabzon, Ordu, Giresun, Kastamonu, Zonguldak ile Marmara Bölgesi'nde Yalova ağaç sayısı ve üretimindeki artışlarla dikkat çekmektedir.

1998 yılı itibariyle ülkede bulunan 80000 kivi ağacından 700 ton kivi meyvesi elde edilmiştir. Ülkemizin birçok yerinde kivi yetiştiriciliğine uygun coğrafi koşulların mevcudiyeti ve yetiştiricisine oldukça yüksek gelir getiren bir meyve türü olması nedeniyle gelecek yıllarda üretimi daha fazla artacaktır.

Abstract :

Turkey Produces various kinds of fruits. Kiwi is one of the latest product that is being grown in the world and in Turkey. Agriculture of kiwi first started in Yalova as tried in 1987. In 1996, it became wider in 16 counties. Especially, number of trees has remarkably increased in the counties of Black Sea Region; Rize, Trabzon, Ordu, Giresun, Kastamonu, Zonguldak and of Marmara Region; Yalova, In 1998, 700 tons of kiwi fruit were produced from 80000 trees. There are quite suitable geographical conditions for the growth of kiwi and it brings quite a lot of income to the producers. For these reasons the kiwi production will more and more increase in the next few years.

Giriş

Tarım sektöründe, çok kapasiteli bir üretim alanı ve ekonomik önemi giderek artmış bir faaliyet de meyve yetiştirme ve pazarlama faaliyetidir. Dünya nüfusunun beslenmesi açısından da meyveler önem taşımaktadır.¹

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum.

¹ DOĞANAY, H., 1998, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, s.177, Erzurum.

Türkiye, Dünyada çok çeşitli türde meyve yetiştiren bir ülkedir. Bir taraftan eskiden beri yetiştirilmekte olan meyvelerin dikim alanlarını ve üretim miktarını artırırken, diğer taraftan da yurdumuz için yabancı olan bazı meyve türlerinin yetiştirilmesine başlanmıştır. İşte araştırmamıza konu oluşturan "kivi" de böyle bir meyve türüdür. Ülkemizde olduğu gibi Dünyada da en son kültüre alınmış meyvelerden birisidir.

Kivi ya da kiwifruit Actinidiaceae familyası içerisinde Actinidia cinsine ait bir bitkidir. Actinidia cinsi, tamamı Asya orijinli olan 50'den fazla tür ihtiva eder. Bunların bazıları, dünyanın çeşitli yerlerinde süs bitkisi olarak yetiştirilmektedir. Bu cins içerisinde yalnızca 5 türün meyveleri yenilmektedir. Bunlar; Actinidia deliciosa, A. chinensis ile meyveleri küçük ve kabukları tüysüz olan A. Arguta, A. Kolomikta ve A. Eriantha'dır. Kültürü yapılan tür ise A. Deliciosa'dır.²

Actinidia, sarılıcı, tirmanıcı, yaprağını döken bir ılıman iklim meyve türüdür. Turuncuğil alanlarında da yetiştirilebilmesi bazı hallerde yanlış olarak tropik ve subtropik bitkiler grubuna sokulmasına da yol açmaktadır.³

En son kültüre alınan meyve türü olmasına rağmen, gelişme ve yayılması çok hızlı olmuştur. Kivinin dikkat çeken ilginç görünümü, taşıma ve depolamaya uygunluğu ile gıda değerinin yüksek olması, yüksek oranda C vitamini ihtiva etmesi bu meyveye olan talebin artmasına neden olmuştur. Adaptasyon kabiliyetinin yüksek oluşu da bu bitkinin yayılmasını hızlandıran bir faktör olarak belirtilebilir.⁴

Kivi doğal olarak Doğu ve Güney Çin'de Yangçe ırmağı çevresinde yetişir. Bu yörede çok fazla sayıda çeşit ve formu yetişmektedir. Çin'de doğadan her yıl 35-40 bin ton kiwifruit toplanarak tüketilmektedir.⁵

Yangçe Vadisi'nden doğan bu meyve 8. yüzyıl başlarında şiirlere bile geçmiştir. Bu küçük meyvenin tohumları (Çin'de mihutau-maymun şeftalisi olarak biliniyordu; batıda da Chinese Goose berry) Yeni Zelanda'ya,

² SAMANCI, H., 1990, Kivi (Actinidia) Yetiştiriciliği. Tarımsal Araştırma, Destekleme ve Geliştirme Vakfı, Yay. No:22, s.7, Yalova.

³ WARRINGTON, J.-WESTON, G. C., 1990, Kiwi fruit: Science and Management. New Zealand Society for Horticulture, Science Inc. Royal Society Building, 11 Turnbull street, Wellington 1, Ray Richards Publisher, 49 Aberden Road, Aucland 9, s.15-17.

⁴ GÜLERYÜZ, M.,-ASLANTAŞ, R., 1992, "Dünya Kiwi (Actinidia deliciosa) Üretimi ve Ülkemizde Yetiştirme İmkânları.", Atatürk Üniv.Ziraat Fak.Derg.Cilt:24, Sa:2, s.120, Erzurum.

⁵ Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı Çiftçi Broşürü. Kivifruit Yetiştiriciliği, s.3, 1988, Ankara.

Kuzey Adası'nda Tepuke'ye, 1900'lerin başlarında getirilmişti. 1904'den 1930'lara kadar deneylerle, yine Chinese Gooseberry adıyla anılan, daha büyük ve daha lezzetli bir tür elde edilmiştir. 1950'lerde Avrupa'ya ihraç edilmiş; ABD' inde de (özellikle Los Angeles) teşvik edilmiştir. Frieda Caplan adındaki bayan üretici, Yeni Zelanda'nın uçmayan kuşu "kiwi"nin tüylü kahverengi yumurtasına benzediği için meyvenin ticarî adının "kiwi" olmasını benimsetmiştir. 1980'lerde kiwi artık restaurant edebiyatından çikıp süper market yiyeceği haline gelmiştir.⁶

Bugün, Dünyadaki bütün üretici ülkelerde yetiştirilen kivi bitkilerinin kaynağı Yeni Zelanda'dır. Son yıllara kadar kivinın en çok üretildiği ülke Yeni Zelanda olmakla birlikte, özellikle 1970'li yıllardan sonra Akdeniz'in kuzeyindeki ülkeler (İtalya, Fransa, Yunanistan, İspanya) başta olmak üzere Şili, ABD, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde de yetiştirilmeğe başlanmış olup, hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Türkiye'de kivi yetiştiriciliğini başlatmak, uygun ekolojileri belirlemek, üreticilere materyal sağlamak ve bilgi birikimi oluşturmak amacıyla çalışmalara, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nca 1987 yılında başlanmıştır. 1988 yılında Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü öncülüğünde yurt dışından temin edilen fidanlarla çoğunluğu deniz kıyısında bulunan 16 ilde bakanlığa bağlı kuruluşlarda adaptasyon denemelerine başlanmıştır.⁷

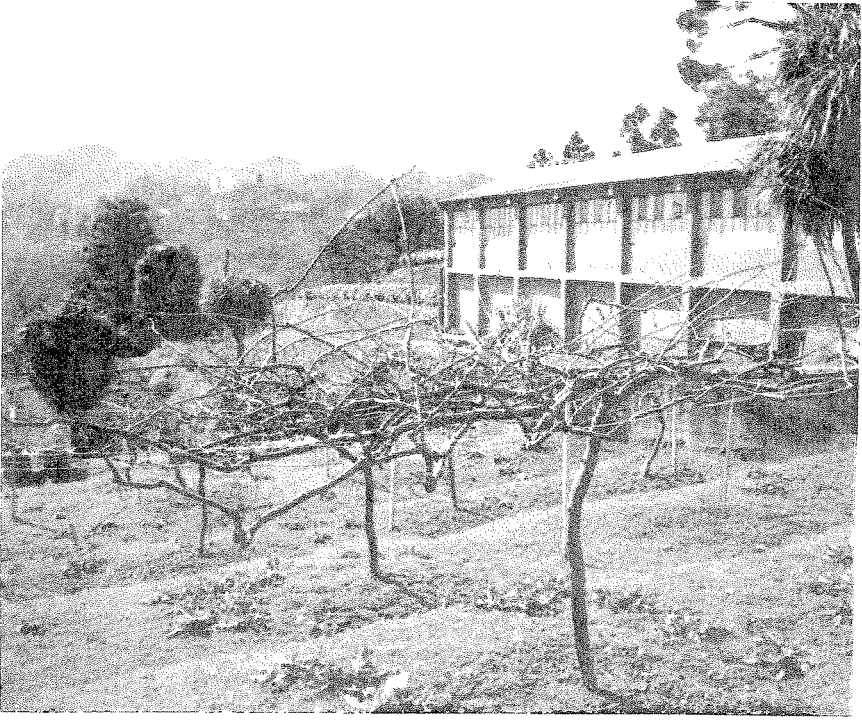
1- Kivinın Yetiştirme Koşulları ve Sahaya Uyumu

Actinidia türüne dahil çeşitler doğal yetiştirme alanında orman alanları ve kenarlarında yetişir. Bitki sarılıcı ve tırmanıcı oluşu nedeniyle ağaç tepelerine tırmanarak büyür. Kivi çok kuvvetli bir bitkidir. Bazen 5-7 metrelik ağaçların tepelerine kadar tırmandıkları, ağaçtan ağaca sürgünleri ile geçebildikleri görülür. Kivi bitkisi bu kadar tırmanıcı olduğu halde tutunmak için sülük gibi bazı özel organları yoktur. Sarılıcı ve tırmanıcı özellikleri ve diğer birçok yönü asmaya (üzüm) benzeyen bu bitkiler yabancı dillerde de asma olarak tanımlanmıştır. Kivi asmaları ekonomik olarak 20-30 yıl yaşar ve ürün verir. Kışın yaprağını döken bir türdür⁸ (Fotoğraf 1).

⁶ ÖZGÜNÇ, N., 1999, Avustralya, Çantay Kitabevi, s.302-304, İstanbul.

⁷ GÜLERYÜZ, M.,- ASLANTAŞ, R., 1993, "Dünya Kivi (Actinidia deliciosa) Üretimi ve Ülkemizde Yetiştirme İmkânları." Atatürk Üniv. Ziraat Fak.Derg., Cilt:24, Sa:2, s.121-130, Erzurum.

⁸ Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, 1985, a.g.e., s.7, Ankara.

Fotoğraf 1. Kış mevsiminde yaprakları dökülmüş kivi ağaçlarından görünüm.

Kivinin doğal yetişme alanı denizden 300 metre yükseklikte (çoğunlukla 800-1400 metreler arasında)dir. Gece-gündüz arasındaki sıcaklık farkının 15°C ye vardığı yerlerde yaygın olarak yetişmektedir. Don olmayan ortamda 230-260 gün arasında vejetasyon süresine sahiptir. Sözü edilen yetişme alanında yıl içinde düzenli dağılmış 1200-1800 mm. yağış almaktadır. Ormanlık alan yüksek nem sağlar. Orman bitkilerinden kaynaklanan toprak örtüsü de nemi korur. Buralarda yoğun sis görülse de yıllık 2000 saatin üzerinde güneşlenme almaktadır. Vejetasyon süresi boyunca su tüketimini karşılayacak bol yağış vardır. Çin'de yetiştirildiği en güney ve kuzey noktalar arasında 3000 km.lik mesafe olduğu göz önüne alınırsa, bu türün (*actinidia*) adaptasyon yeteneğinin çok olduğunu ortaya koymaktadır. *Actinidia*'nın doğal yetişme alanındaki geniş adaptasyon yeteneği, kültüre alındığı ülkelerin farklılığında da ortaya çıkmaktadır. Yeni Zelanda'da Plenty koyunda avokado ve turuncgillerle birlikte yetişirken Güney Afrika'da elma ile yan yana yetiştirilmektedir. Kuzey yarımkürede $34-48^{\circ}$ enlemleri ile Güney yarımkürede $38-42^{\circ}$ enlemleri arasında

yetişebilmesi adaptasyon yeteneğinin genişliği hakkında daha iyi fikir vermektedir. Genel olarak kivi tarımının yapılabileceği alanlar kışları ılık, yazları sıcak ve nemli yörelerdir.

Dünyada kivi üretiminin yapıldığı yörelerin yıllık sıcaklık ortalamaları yaklaşık olarak 12-16°C (bazı yörelerde 20°C) arasındadır. Don olayları kivi yetiştiriciliğine en çok kısıtlama getiren faktörlerden birisidir. Özellikle yapraklanmadan sonra meydana gelen don olayları bitkiye büyük zarar verir. Kışın meydana gelen sert donlar sonucu fazla dayanıklı olmayan gövdesinde, çatlamalara neden olur. Sonuç olarak kivi bitkisi kışın -6.5 ile -10°C, ilkbaharda sürgünler -0.5°C, sonbaharda meyveler -2°C'nin altındaki sıcaklıklarda zarar görürler. Vejetasyon döneminde en uygun sıcaklıklar 10°-30°C arasındadır. Yüksek sıcaklıklar önemli sorun yaratmaz. Yaz aylarında 45-50°C sıcaklıklara dayanabilir. Rüzgâr, üzerinde durulması gereken bir iklim elemanıdır. Sürgünleri çok gevrek ve kırılıcıdır. Bitkinin yaprakları büyük ve toprak üstü organları çok olduğundan rüzgâr etkisi artmaktadır. Yağış kivi yetiştiriciliğinde en önemli iklim elemanıdır. Vejetasyon süresi boyunca 800-1400 mm. suya ihtiyacı vardır. Bu nedenle bu değerin altında yağışa sahip yerlerde sulama yapılması gerekmektedir.⁹

Kivi toprak yönünden oldukça seçici olan bir bitkidir. Hafif, kumlu, besin maddelerince zengin, orta düzeyde nem ihtiva eden, 1.5-2 m. derinlikte, PH'sı 5-6.5 olan asit karakterli toprakları tercih eder¹⁰.

Ülkemiz için çok yeni olan kivi bitkisi, Karadeniz, Ege, Akdeniz ve Marmara Bölgelerinde yetiştirilmeğe başlanmıştır. 1996 yılı itibarıyla 16 ilde tarımının yapıldığı yerlerde, kivi bitkisinin iklimik istekleri göz önüne alındığında, ülkemizde tarımı yapılan illerden bütününün yıllık ortalama sıcaklığı 10°C veya üzerinde olduğu için yetiştiği yerlerde sıcaklık koşulları uygundur (Tablo 1). Yağış koşulları göz önüne alındığında; Adana, Artvin, Çanakkale, İstanbul, Kastamonu, Sinop illerinde yağış değerlerinin kivinın istemiş olduğu yağış değerlerine göre düşüktür. Ancak, rasat değerleri il merkezlerine ait olduğu için böyle bir durum ortaya çıkmaktadır. Örneğin Artvin'de yıllık yağış 652.9 mm. iken kivi tarımının yapıldığı Hopa'da yıllık ortalama yağış 2042 mm.dir. Bu da kivinın ihtiyaç duyduğu yağışı fazlasıyla karşılamaktadır. Yine Adana gibi sulamalı tarımın uygulandığı bir ilde ise kivi için gerekli su ihtiyacı sulama ile giderilebilmektedir.

⁹ SAMANCI, H., 1990, a.g.e., 35-39, Yalova.

¹⁰ GÜLERYÜZ, M.,-ASLANTAŞ, R., 1993, a.g.e., s.129, Erzurum.

Tablo 1. Türkiye'de Kivi Tarımının Yapıldığı İllerde Yıllık Sıcaklık ve Yıllık Yağış Durumu.

İller	Yıllık Orta. Sıcaklık (°C)	Yıllık Orta. Yağış (mm)	Yıllık Ort. Rüzgâr hızı (m/sec)
Adana	18.7	646.8	2.1
Artvin	12.7	652.9	1.1
Çanakkale	14.9	629.1	4.9
Giresun	14.2	1297.8	1.2
Göztepe/İstanbul	14.0	434.3	1.1
Kastamonu	10.0	449.7	1.4
Kocaeli	14.5	768.0	2.1
Muğla	15.0	1220.9	3.4
Ordu	13.9	1196.6	2.2
Rize	14.2	2357.0	0.9
Sakarya	14.2	797.8	1.5
Samsun	14.4	735.0	2.0
Sinop	14.0	679.6	4.7
Trabzon	14.6	822.7	1.6
Zonguldak	13.5	1242.9	2.3
Yalova	14.3	759.7	1.8

Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müd. Ortalama ve Ekstrem Kıymetler Bülteni (1974).

Kivi tarımının yapıldığı illerde bitki için önem taşıyan rüzgâr hızı incelendiğinde, Çanakkale (4.9 m/sec), Sinop (4.7 m/sec) ve Muğla (3.4 m/sec) illeri dışında yıllık ortalama rüzgâr hızının fazla olmadığı görülmektedir (Tablo 1). Ancak, ülkemizde henüz Yeni Zelanda'daki gibi rüzgâr perdeleri (uzun boylu ağaçlarla) yapılarak bahçeler rüzgâra karşı korunmamaktadır. Ancak rüzgâr hızının fazla olduğu yerlerde kivi bahçeleri mümkün olduğunca rüzgârdan korunaklı yerlere kurulmaktadır.

2- Kivinin Üretilmesi

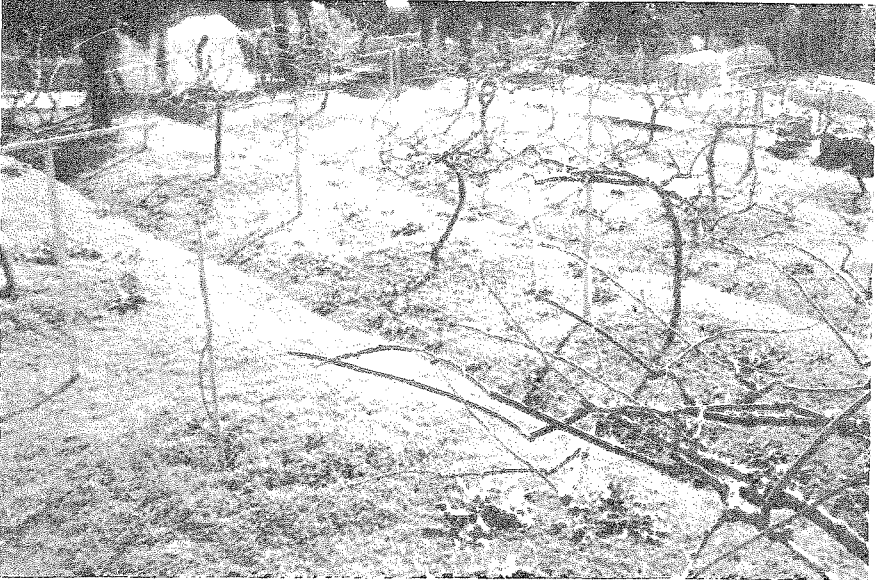
Kivi (*actinidia*) çoğaltılması kolay olan bir meyve türüdür. Yeşil çelik, yarı odunsu çelikler ve odun çeliklerin köklendirilmesi ile fidan elde edilebileceği gibi tohumların çimlendirilmeleri ile de çöğür nitelikli fidan üretilebilir. Bazı ülkelerde doku kültürü yoluyla da fidan elde edilmektedir.¹¹

Tohum elde etmek için yumuşak, iyice olgunlaşmış meyve, sıvı haline getirilir. Posa ince bir elek yardımıyla yıkanır, ayrılan tohumlar gölgede kurutulur. Bu tohumlar ekim zamanına kadar 2-5°C de depolanır. Tohumlar tercihen Aralık sonuna kadar cam veya plâstik altındaki tohum kasalarına dökülmelidir. Tohumlar çimlendikten sonra ilk önce büyük kaplar içine ekilmelidir. Şaşırtma adı verilen bitkinin toprağa dikilme işi bölgenin iklim şartlarına göre Mayıs ayı içinde yapılabilir. Çöğürlerin ilk büyüme

¹¹ SAMANCI, H., 1990, a.g.e., s.40, Yalova.

mevsimi sonunda gövdeleri yaklaşık 6 mm. çapında olduğunda aşılabilir. Çelik ile üretimde, vejetatif üretim üç ayrı şekilde yapılabilmektedir (yeşil çelikler, yarı odunsu çelikler, odunsu çelikler).¹² Kivi bahçesi kurulmasında işçilik isteği üzüm bağcılığında olduğu gibidir.

Bahçe kurulmadan önce toprak hazırlığı yapılmalıdır. En iyi dikim zamanı Ocak ve Şubat aylarıdır. Gelişme kuvvetine göre 15-25 m² gelişme alanına ihtiyaç duyar. Actinidialar kuvvetli gelişme gücüne sahip çalı görünümlü bitkilerdir. Normal gelişme ve büyümelerini sürdürebilmeleri için desteğe ihtiyaç vardır. Doğal gelişme ortamlarında ağaçlara sarılarak onlardan destek alırlar. Kültüre alınma durumunda ise yapay destek gereklidir. Öncelikle her bitkinin yanına düzgün ve dik bir gövde oluşturmasını sağlayacak "herek" veya "direk" dikilmelidir. Hereklerin boyu en az 2.4-2.6 metre olmalıdır. Bitkinin tüm ağırlığını taşıyacak destek sistemi sağlam ve dayanıklı olmalıdır. En çok kullanılan sistem "T" direk sistemidir (Fotoğraf 2). Bu sistemde dik direklerin uzunluğu 2.6-2.8 m. olmalıdır. Bunların ince taraftaki çapı da 10 cm.den az olmamalıdır. Direkler 2 bitkiye bir adet gelecek şekilde dikilmelidir.¹³

Fotoğraf 2. "T" direk sistemine göre oluşturulmuş bir kivi bahçesi.

¹² Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, 1988, a.g.e., s.15-16, Ankara.

¹³ Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, 1988, a.g.e., s.15-20, Ankara.

Kivi kuvvetli gelişmesi ve verimlilik fizyolojisi nedeniyle sert budamaya uygun ve normal verimini göstermesi için düzenli budamaya ihtiyaç gösteren bir türdür. Kivi bitkisinde "şekil budaması", "kış budaması" ve "yaz budaması" olmak üzere üç budama uygulanır. Yeni dikilmiş veya aşılansmış genç bitkilere şekil vermek amacıyla uygulanan budamaya "şekil budaması" denir. Kış budaması sırasında yıllık vejetatif gelişmenin % 30-60 çıkarılır. Yaz budaması vejetasyon dönemi içinde yapılan budamadır. Bu dönemde asmanın canlı olan herhangi bir organın çıkarılması yaz budaması veya yeşil budama olarak adlandırılır.¹⁴

Bir kivi bahçesinden istenilen verimin alınabilmesi için gübreleme yapılması gerekmektedir. Bu amaçla toprağa azotlu, fosfatlı ve potaslı gübreler yanında, çiftlik gübresi, süper fosfat ve potasyum sülfat gübreleri de vermelidir. Kivi yetiştirme devresi boyunca oldukça fazla suya ihtiyaç duyduğundan bitkinin nemini koruması için yağışın yetersiz olduğu yerlerde sulama yapılması gerekmektedir.

ÇAYKUR'dan almış olduğumuz bilgilere göre 1 dekar kivi bahçesi için tesis masrafı (işçilik, çiftlik gübresi, tarım kireci, suni gübre, beton direk, kelepçe ve gerdirme, betonluk malzeme, fidan bedeli, sulama borusu) 1999 yılı itibariyle 987.000.000 TL.sıdır.

Kivi bitkisi toprağa dikildikten 3 yıl sonra çiçeklenmeye başlar ve ekonomik olarak 4-5 yıl sonra ürün alınmaya başlanır. Tam verime 7-8 yılda ulaşılır. Kivi hasadına Kasım ayında başlanır ve Nisan ayına kadar devam eder.

Olgunlaşma ile meyvenin dış görünümünde önemli bir değişiklik olmaz. Toplanan meyveler hemen yenilebilecek özellikte değildir. Yenilebilir hale gelebilmesi için bir süre bekletilmesi gerekmektedir. İyi olgunlaşmış meyveler oda sıcaklığında kalitelerinden kaybetmeden 2 ay süre ile korunabilirler. Soğuk depolarda ise muhafaza süresi 5 aya çıkabilir. Depolamada ambalaj kullanılmaz. Ürün ya 200-400 kg. meyve alan büyük tahta kasalar içinde veya yığın halinde dökme olarak muhafaza edilir.¹⁵ Hatta 1952 de ilk kez, limonların yanında on sandık kivi İngiltere'ye örnek olarak gönderilmiş, limonlar bozulmuş fakat kiviler sağlam kalmıştı; böylece de dayanıklılığı nedeniyle tutuldu ve Yeni Zelanda'ya pazar açıldı.¹⁶

Kivi taze olarak tüketilmesi yanında; pastalarda, tatlılarda, jöle, dondurma ve içeceklerde çok çeşitli şekillerde kullanılır. Çin'de çok değişik kullanım şekillerine rastlanmaktadır. Yüksek orandaki nişasta, protein ve C

¹⁴ SAMANCI, H., 1990, a.g.e., s.71-78, Yalova.

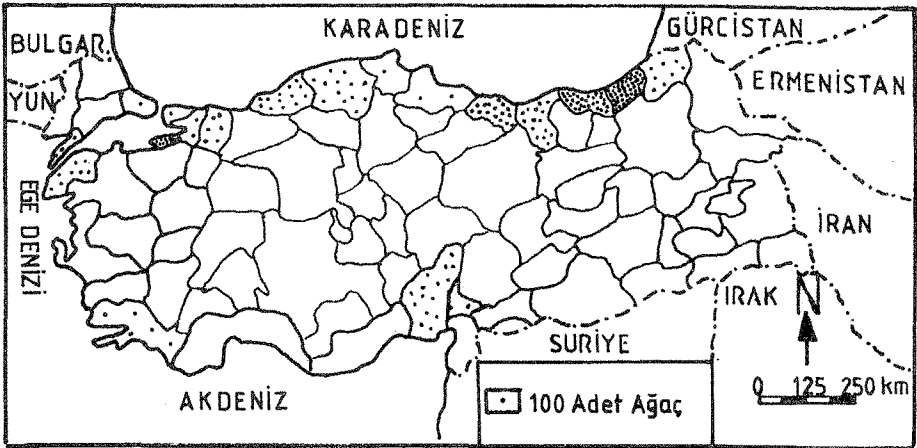
¹⁵ SAMANCI, H., 1990, a.g.e., s.96-97, Yalova.

¹⁶ ÖZGÜÇ, N., 1999, a.g.e., s.304, İstanbul.

vitamini nedeniyle yaprakları bu ülkede domuzlar için yiyecek olarak kullanılmaktadır. Sap kısmı yapı malzemelerinin imalinde ve kil, kum, asfalt ile kombine olarak da yol yüzeylerinde kullanılmaktadır. Bunun yanında duvarlar için koruyucu örtü, kivi sapının özünden elde edilir. Glütteni aynı zamanda dünyaca ünlü Çin resmi ile el yazısı için kullanılan "Xuan" kâğıdının yapımında kullanılmaktadır. Ayrıca kabuğun küçük kesimleri eksiksiz bir şekilde kaldırılarak sıcak küller içine yerleştirilir ve ondan sonra kurşun kalem olarak kullanılır.¹⁷

3- Türkiye Kivi Tarım Alanlarının Dağılışı ve Kivi Üretimi

Ülkemiz için henüz çok yeni olan kivi üretimine 1987 yılında adaptasyon denemelerinin yapıldığı Marmara, Ege, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinin pilot olarak seçilen bazı illerinde tarımına başlanmıştır (Şekil 1). Geçen 13 yıl içerisinde kivi üretiminde oldukça hızlı sayılabilecek gelişmeler olmasına rağmen henüz üretim yeterli miktarda olmadığı için kivi meyvesi ithalatı yoluna gidilmektedir. Ülkemizin bilhassa kıyı kesiminde kivi için uygun coğrafi koşullar bulunmasına rağmen 1996 yılı itibariyle sadece 16 ilimizde tarımı yapılmaktaydı (Tablo 2, Şekil 2). Tabii bunda kivi tarımının henüz sahaya uyumu ve bu konuda alınan sonuçların yeterli düzeyde olmayışının rolü büyüktür. Gelecekte en verimli ve uygun yetiştirme ortamları tesbit edilerek, kivi üretimi artacaktır.

Şekil 1. Türkiye Kivi Tarım Alanlarının İllere Göre Dağılımı.

¹⁷ Tarım Orman ve Köyşleri Bakanlığı; 1988, a.g.e., s.33-34, Ankara.

Kivi üretimi için pilot bölge olarak seçilen yerlerden alınan bilgilere göre; Yalova'da dikimin üçüncü yılında (1990) bitki başına 10 kg. 1991 yılında ortalama 30 kg. ürün alınmıştır. Marmara Bölgesi'nde diğer yerlerin (Bursa, Çanakkale) iklimi uygun olmakla birlikte deneme alanlarında toprağın ağır, killi ve kireçli olması olumlu sonuç alınmasını engellemiştir. Karadeniz Bölgesi'nde iklim kivi yetiştiriciliğine uygun görülmektedir. Ancak, Zonguldak'ta deneme alanında toprağın, yetiştiriciliği olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Giresun, Rize ve Sakarya'da ümit verici sonuçlar alınmaktadır. Ege Bölgesi'nin kuzey bölümünde Edremit'te denemeye alınan kivi için, coğrafi ortam uygun görülmektedir. Akdeniz Bölgesi'nde (Antalya ve Erdemli) kurulan deneme bahçelerinde aşırı sıcak, düşük nisbi nem ve toprakların yüksek düzeyde kireç ihtiva etmesinden dolayı olumlu sonuçlar alınmamıştır.¹⁸

Tablo 2. Türkiye'de Kivi Ağacı Sayısının ve Kivi Üretiminin İllere Göre Dağılımı (1996).

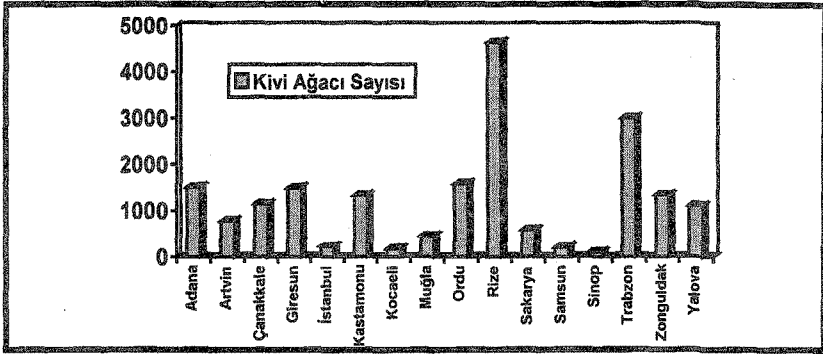
İller	Ağaç Sayısı			Üretim (Ton)
	Toplam	Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta	
Adana	1500	-	1500	-
Artvin	768	65	703	1
Çanakkale	1140	640	500	8
Giresun	1480	660	820	3
İstanbul	225	100	125	-
Kastamonu	1325	372	953	3
Kocaeli	180	-	180	-
Muğla	450	200	250	1
Ordu	1580	300	1280	3
Rize	4640	1340	3300	22
Sakarya	570	225	345	1
Samsun	200	-	200	-
Sinop	100	-	100	-
Trabzon	3000	620	2380	3
Zonguldak	1332	108	1224	2
Yalova	1100	1000	100	38
Toplam	19.590	5.630	13.960	85

Kaynak: D.İ.E.Tarımsal Yapı (1996).

Karadeniz Bölgesi'nin kıyı şeridi boyunca, bilhassa da çay tarımının yapıldığı alanlarda kivi tarımı rahatlıkla yapılabilmektedir. Zaten devlet bu

¹⁸ SAMANCI, H.,-USLU, İ., 1992, Türkiye'de Kivi (*Actinidia deliciosa* A.chev.) Yetiştirme Olanakları Üzerinde Çalışmalar. Ege Üniv.Ziraat Fak., Türkiye I.Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Cilt:I, (Meyve), s.187-190, İzmir.

konuda yöre için tek ürün olan çaya alternatif olarak kivi ve turunçgil yetiştiriciliğini teşvik etmektedir. Oldukça iyi para getiren kivi gelecekte çay bahçelerinin yerini alabilecektir. 1994 yılında yapılan bir araştırmada;¹⁹ Artvin'in Hopa İlçesi'nde 3 aile tarafından kurulan kivi bahçeleri deneme amaçlı olduğu halde 1 asmanın 200 kadar meyve tuttuğu (1 kivi ortalama 110-120 gr.) belirtilmektedir. Ayrıca Hopa İlçe Tarım Müdürlüğü yetkilileri kivi'nin yöredeki geleceğinin oldukça parlak olduğunu söyleyerek, ilçeye çay ziraatının girmesiyle nasıl fındık bahçeleri sökülüp, çay bahçesine dönüştürüldüyse, aynı şekilde çay bahçeleri sökülüp, bunun yerini kivi bahçelerinin alacağı belirtilmektedir. Zaten Artvin ilindeki kivi ağaçlarının tamamı Hopa ilçesinde bulunmaktadır.

Şekil 2. Türkiye'de Kivi Ağacı Sayısının İllere Göre Dağılımı (1996).

Ülkemizde kivi tarımına deneme amaçlı olarak 1987 de başlanmasına rağmen, bizimle aynı tarihte üretime geçen İran, üretimini çok hızlı şekilde arttırarak Türkiye'ye kivi meyvesi ihraç etmektedir.

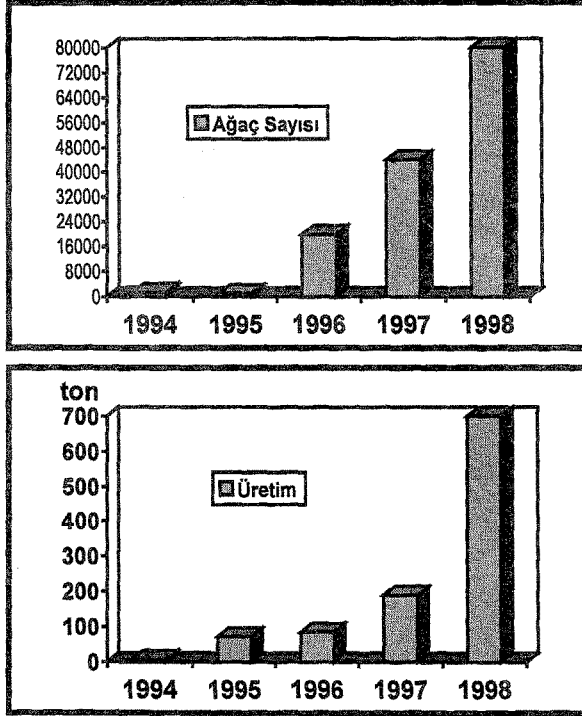
Yıllara göre Türkiye kivi meyve ağacı sayısı ve üretim durumunu incelediğimizde; 1994 yılında toplam 5000 ağaç varken 1998 yılında kivi ağacı sayısı çok hızlı bir şekilde artış göstererek 5 yılda 80000 ağaca ulaşmıştır. Aynı dönem içinde meyve veren ağaç sayısı 1000 den 26000'e yükselirken, meyve vermeyen ağaç sayısı 4000'den 54000'e yükselmiştir. Türkiye kivi üretimi ise 7 tondan 700 tona yükselmiştir (Tablo 3, Şekil 3).

¹⁹ KODAY, Z., 1995, Hopa İlçesinin Coğrafyası, s.248, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Tablo 3. Türkiye'de Kivi Ağacı Sayısının ve Üretiminin Yıllara Göre Durumu (1994-1998).

Yıllar	Ağaç Sayısı		Üretim (Ton)
	Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta	
1994	1000	4000	7
1995	4000	7000	72
1996	6000	14000	85
1997	15000	29000	190
1998	26000	54000	700

Kaynak: DİE Tarım İstatistikleri Özeti (1979-1998).

Şekil 3. Türkiye'de Kivi Ağacı Sayısının ve Üretiminin Yıllara Göre Durumu.

Ülkemiz için yeni sayılabilecek bu meyve yetiştiriciliğinde en sonki verilere göre ağaç sayısı ve üretim miktarları incelenmeye çalışılmıştır. Yalova, ülkemizde kivi tarımının başlangıcında öncülük yapması nedeniyle önem taşımaktadır. 1988 yılında Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez

Araştırma Enstitüsü öncülüğünde yurt dışından temin edilen fidanlarla çoğunluğu deniz kıyısında bulunan 16 ilde Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda adaptasyon denemeleri başlamıştır.

Yalova'da 1996 yılı itibariyle 1100 adet (1000 adet meyve veren yaşta) kivi ağacından 38 ton meyve elde edilmişti (Tablo 2). 1996 yılı itibariyle Türkiye kivi ağacının % 5.6'sı Yalova ilinde bulunurken, kivi üretiminin % 44.7'si Yalova ilinden elde edilmişti. 1999 yılına gelindiğinde Yalova'da 21 hektar alan kaplayan 8400 kivi ağacından 504 ton meyve elde edilmişti. Bu da bize Yalova'da kivi ağacı sayısının 3 yılda % 600'den fazla (% 663.6), kivi meyve üretiminin ise % 1226 artarak 38 tondan 504 ton gibi oldukça yüksek bir değere ulaştığını göstermektedir. Yalova meyve veren yaşta ağaç sayısı itibariyle Rize'den (9070) sonra ikinci sırada yer almasına rağmen, Rize'nin kivi meyve üretiminden (293.5 ton) çok daha fazla meyve elde edilmiştir (504 ton). Daha öncede belirttiğimiz gibi Yalova'da dikiminin üçüncü yılında (1990) ağaç başına 10 kg., 1991 yılında ortalama 30 kg. ürün alınmıştır. 1999 yılında 8400 kivi ağacından 504 ton meyve elde edilmiş olması da Yalova'da ağaç başına kivi üretiminin yüksek olduğunu göstermektedir (Yalova'da ağaç başına 60 kg., Rize'de 32 kg.dır).

Rize ili ülkemizde kivi tarım alanı genişliği, ağaç sayısı ve üretimi bakımından ilk sırada yer almaktadır. Rize, çay tarımının merkezi olması yanında kivi tarımında da söz sahibi bir ilimizdir. Henüz tarımına yeni başlanmış olmasına rağmen üretimi çok hızlı bir şekilde artmaktadır. Bu artışta devlet desteği büyük rol oynamaktadır. Bilhassa ÇAYKUR, çay tarım alanlarının çok fazla genişlemesine engel olmak için başta Rize olmak üzere Doğu Karadeniz Bölümünde bazı yeni ürünlerin tarımını teşvik etmiştir. Bu ürünlerden birisi de kividir. Gerçekten de kivi Rize ilinde tarımı çok çabuk gelişen bir ürün olmuştur.

Rize ilinde ÇAYKUR tarafından 1988 yılında başlatılan çalışmalardan 1991 yılında ilk netice alınmış 25 adet kivi ağacından 85 adet meyve elde edilmiştir. Alınan meyveler ile ithal meyveler ağırlık, tat ve diğer özellikler açısından kıyaslanmış ve önemli farklar tesbit edilmemiştir. Rize'de ağaç sayısı ve meyve üretiminde büyük gelişmeler kaydedilmiştir. 1999 yılı itibariyle Rize'de yaklaşık 750 kivi üreticisi bulunmaktadır. Bu üreticiler kendi aralarında bir kooperatif kurmuş olup, bu kooperatif aracılığı ile pazarlamayı kendileri yapmaktadırlar.

1994 yılında Rize Merkez, Çamlıhemşin ve Pazar ilçelerinde 0.9 hektarlık alanda tarımı yapılırken, 1999 yılında Merkez ilçe dahil bütün ilçelere tarımı yayılmıştı. Yıllar itibariyle Rize ilinde kivi yetiştiriciliği incelendiğinde (Tablo 4); 1994'te 0.9 hektarlık alanda, toplam 379 ağaçtan 0.3 ton kivi meyvesi elde edilmiştir. 1995 yılında kivi tarım alanında bir

yılda % 33, ağaç sayısında % 35.8, üretimde ise % 266'lık bir artış olmuştur. 1999 yılı itibariyle kivi tarım alanı 559.4 hektara, meyve ağacı sayısı 43070'e, üretim ise 293.5 tona yükselmiştir. Rize ilinde 6 yıl içinde meydana gelen bu hızlı gelişme kivi yetiştiriciliğinin Rize'de oldukça iyi bir geleceğe sahip olacağını göstermektedir. Ülkemizde henüz çok yoğun bir tüketimi olmayan kivi meyvesi, zamanla damak zevklerimiz arasında yer alacak bir meyve olacağı, üretiminin hızla artmasından da anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Rize İlinde Yıllara Göre Kivi Tarım Alanı, Ağaç Sayısı ve Üretim Durumu (1994-1999).

Yıllar	Kapladığı Alan(ha)	Ağaç Sayısı		Üretim(Ton)
		Meyve Veren (adet)	Meyve Vermeyen (adet)	
1994	0.9	149	230	0.3
1995	1.2	290	225	1.1
1996	9.4	1340	3300	19.6
1997	25.4	4950	7750	99
1998	44.6	7590	14450	255.1
1999	559.4	9070	34000	293.5

Kaynak: Rize İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Rize ilinde, ilçelere göre kivi tarım alanı, ağaç sayısı ve üretim durumu incelendiğinde (Tablo 5); ağaç sayısı ve üretimin en fazla olduğu ilçe Ardeşen'dir. Ardeşen'de 280 hektarlık alanda 5000'i meyve veren yaşta olmak üzere 14000 kivi ağacından 200 ton meyve elde edilmiştir. Bu da il toplam kivi tarım alanının % 50'den fazlası kivi ağaçlarının % 32.5'i ve kivi üretiminin % 68.1'inin Ardeşen ilçesinde olduğunu göstermektedir. Üretim bakımından ikinci sırada Merkez ilçe (28.8 ton), üçüncü sırada Fındıklı (25 ton), dördüncü sırada Pazar (24 ton) yer almaktadır. Kivi tarım alanı genişliği bakımından; Ardeşen'i 60 hektar ile Fındıklı, 59 hektarla Pazar ve 32.4 hektarla Merkez ilçe takip etmektedir. Ağaç sayısı bakımından Ardeşen'i (14000 ağaç), Fındıklı (10000 ağaç), ve Merkez ilçe (9720 ağaç) takip etmektedir.

Ordu ilinde kivi tarımı giderek gelişme gösteren bir faaliyettir. 1999 yılı itibariyle 49.6 hektarlık alan kivi tarımına ayrılmış olup, 18 ilçesi bulunan Ordu ilinin Merkez ilçe dahil 13 ilçesinde kivi yetiştiriciliği yapılmaktadır. 1999 yılı itibariyle toplam 28699 kivi ağacından 4887 adedi meyve veren yaşta idi (Tablo 6).

Tablo 5. Rize İlinde Kivi Tarım Alanı, Ağaç Sayısı ve Üretiminin İlçelere Göre Dağılışı (1999).

İlçeler	Kapladığı Alan (ha)	Ağaç Sayısı		Ağaç Başına Ortalama Verim (kg.)	Üretim(Ton)
		Meyve Veren (adet)	Meyve Verme. (adet)		
Merkez	32.4	720	9000	40	28.8
Ardeşen	280	5000	9000	40	200
Camlihemsin	13	150	500	15	2.25
Çayeli	42	350	1750	20	7
Derepaazarı	21	300	750	10	3
Fındıklı	60	1000	9000	25	25
Güneysu	16	50	750	10	0.5
Hemsin	7	50	300	10	0.5
İkizdere	9.2	60	400	10	0.6
İyidere	14	150	550	10	1.5
Kalkandere	5.8	40	250	10	0.4
Pazar	59	1200	1750	20	24
Toplam	559.4	9070	34000	-	293.55

Kaynak: Rize İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Kivi tarım alanlarının tamamı toplu ağaçlar şeklinde kivi bahçesi durumundaydı. 1999 yılı itibariyle Ordu ilindeki kivi bahçelerinden 23.8 ton kivi meyvesi elde edilmiştir. Ordu ilinde ilçelere göre kivi tarımı incelendiğinde (Tablo 6); 20.8 hektar ile Merkez ilçe ilk sırada yer alırken, bunu Perşembe (4.3 hektar), Ünye (3.8 ha.) ve Ulubey (3.3 ha.) ilçeleri takip etmektedir. Kivi tarım alanlarında olduğu gibi ağaç sayısı (12481 adet) ve üretiminde de (10.7 ton) ilk sırada Merkez ilçe yer almaktadır. 2600 adet ağaç sayısı ve 3 ton üretimle Perşembe ilçesi Ordu ilinde kivi tarımının önemli olduğu diğer bir ilçedir. 23812 adet meyve vermeyen yaştaki ağacın 2-3 yıl sonra meyve vermeye başlamasıyla Ordu ilinde kivi üretimi çok hızlı bir şekilde artacaktır. 1999 yılı itibariyle 4887 adet kivi ağacından 23 tondan fazla meyve elde edildiğine göre birkaç yıl içinde 23000'den fazla meyve verecek ağaçtan elde edilen ürün, ağaç başına ortalama 5 kg.dan hesap edilecek olursa, üretim 115 tonu aşacaktır. Zaten 1996 yılı itibariyle toplam 1580 kivi ağacının bulunduğu Ordu'da (300 adedi meyve veren yaşta) 1999 yılına gelindiğinde kivi ağacı sayısı 18 kattan fazla artarak 28699'a yükselmiştir. Meyve veren ağaç sayısı ise 300 adetten 4887 adete yükselmiştir. Ordu ili kivi yetiştiriciliğinde de fındıkta olduğu gibi oldukça iddialı gözükmektedir.

Tablo 6. Ordu İlinde İlçelere Göre Kivi Tarım Alanı, Ağaç Sayısı ve Üretim Durumu (1999).

İlçeler	Kapladığı Alan (ha)	Ağaç Sayısı		Ağaç Başına Ortalama Verim (kg.)	Üretim(Ton)
		Meyve Veren (adet)	Meyve Verme. (adet)		
Merkez	20.8	2147	10334	5	10.7
Camış	0.8	190	300	5	1
Catalpınar	1.7	-	1042	-	-
Caybaşı	1.8	100	1000	5	0.5
Fatsa	7	800	2720	5	4
Gülyalı	1.2	300	450	5	1.5
Gürgentepe	0.5	-	333	-	-
İkizce	1.8	300	800	3	0.9
Kabadüz	2.3	100	800	5	0.5
Korgan	0.3	-	200	-	-
Perşembe	4.3	600	2000	5	3
Ulubey	3.3	150	1833	5	0.7
Ünye	3.8	200	2000	5	1
Toplam	49.6	4887	23812	-	23.8

Kaynak: Ordu İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Trabzon ilinde yıllar itibariyle kivi ağacı sayısı ve üretimi incelendiğinde (Tablo 7); 1995 yılında 1563 adet ağaç (430'u meyve veren yaşta) ve 2 tonluk üretim varken, 1997'de ağaç sayısı 2840'a, üretim 5 tona yükselerek; ağaç sayısı % 80'den fazla, üretim ise % 150'lik bir artış göstermiştir. 1999 yılında ise toplam ağaç sayısı 20381'e (2990'ı meyve veren yaşta), üretim ise çok büyük bir artış göstererek 73.1 tona yükselmiştir.

Tablo 7. Trabzon İlinde Kivi Ağacı Sayısının ve Üretiminin Yıllara Göre Durumu (1995-1999).

Yıllar	Ağaç Sayısı			Üretim(Ton)
	Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta	Toplam	
1995	430	1133	1563	2
1996	620	2380	3000	2.7
1997	780	2060	2840	5
1998	1218	5906	7124	15
1999	2990	17391	20381	73.1

Kaynak: Trabzon İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Trabzon'da kivi ağacı sayısında ve üretiminde meydana gelen bu gelişmeler gelecekte kivi tarımının Trabzon'da büyük gelişme göstereceğinin işaretidir. Nitekim 1998 yılı itibariyle 700 ton olan Türkiye üretiminin %19'undan fazlası Trabzon iline aittir.

Giresun ilinde 1999 yılı itibariyle 7420 ağaç bulunmaktaydı. Bu ağaçlardan toplam 1620 adedi meyve veren yaşta, geriye kalan 5800 adedi henüz meyve vermeyen yaşta ağaçlardan oluşuyordu. Kivi bahçesi şeklinde toplu ağaç sayısı 24000 adetken dağınık ağaç sayısı 5020 adetti. Kivi ağaçlarının kapladığı alan ise 4.5 hektardır. 1999 yılı itibariyle 27.5 ton kivi meyvesi elde edilmiştir. Giresun ilinde Merkez ilçe ile beraber beş ilçede (Görece, Güce, Tirebolu, Yağlıdere) kivi tarımı yapılmaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Giresun İlinde İlçelere Göre Kivi Tarım Alanı, Ağaç Sayısı ve Üretim Durumu (1999).

İlçeler	Kapladığı Alan (ha)	Ağaç Sayısı		Ağaç Başına Orta. Verim (kg.)	Üretim (Ton)
		Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta		
Merkez	0.2	400	150	15	6
Görece	-	600	1.400	10	6
Güce	1.8	-	900	-	-
Tirebolu	2.5	200	2.600	25	5
Yağlıdere	-	420	750	25	10.5
Toplam	4.5	1.620	5.800	-	27.5

Kaynak: Giresun İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Ağaç sayısı ve üretimi en fazla olan ilçe Görece ilçesidir (1400 ağaç). Bu ağaçlardan 600 adedi meyve veren yaşta olup, 6 ton meyve elde edilmiştir. Giresun ilinde en fazla kivi üretiminin yapıldığı ilçe ise Yağlıdere'dir. Bu ilçede meyve veren ağaç sayısı 420 olmasına rağmen üretim 10.5 ton olarak gerçekleştirilmiştir. Bu da bu ilçede kivi'nin birim ağaç başına düşen verimin yüksek olduğunu göstermektedir. 1999 yılı itibariyle ağaç başına ortalama verim 25 kg'dır. Ağaç başına verimin yüksek olduğu bir başka ilçe Tirebolu'dur (25 kg.). Ancak henüz meyve veren ağaç sayısı 200 civarındadır. Bu nedenle 1999 yılı itibariyle 5 ton ürün elde edilmiştir. Meyve vermeyen ağaç sayısı 2600 olup, kivi tarım alanı 2.5 hektardır. Toplam ağaç sayısı (2800 adet) itibariyle ilk sırada yer alan Tirebolu ve en fazla üretim yapılan Yağlıdere, Giresun ilinde kivi üretimi için gelecek vadedilen ilçelerdir.

Giresun ilinde kivi ağacı sayısı 1996'dan 1999 yılına gelinceye kadar % 400 den fazla artış göstererek 1480'den 7420'ye ulaşmıştır. Kivi ağacı

sayısında görülen bu artış üretiminde de görülmektedir. Şöyle ki 1996 yılı itibariyle Giresun ilinde 3 ton kivi meyvesi üretilmişken, 1999 yılında üretim 27.5 tona yükselmiştir. Giresun ilinde kivi üretiminde meydana gelen bu hızlı gelişme gelecekte kivinın geleneksel meyvelerimizden olan elma, armut gibi bir meyve haline geleceğinin bir göstergesidir.

Bir başka önemli kivi üreticisi ilimiz olan Zonguldak ilinin bütün ilçelerinde kivi tarımı yapılmaktadır. 1999 yılı itibariyle ağaç sayısı fazlalığı ile ilk sırada (3523 adet) Ereğli ilçesi yer alırken, bunu 2675 ağaç ile Merkez ilçe, 1570 ağaç ile Çaycuma ilçesi takip etmektedir (Tablo 9). Yıllara göre ağaç sayısı incelendiğinde; 1995 yılında Merkez ilçe 1172 ağaç sayısı ile ilk sırada yer almaktadır. 1996 yılında ağaç sayısı % 70'den fazla artış göstermiştir. 1998 yılına kadar ağaç sayısı sürekli artış gösterirken 1998'den 1999 yılına kadar hiçbir değişiklik olmamıştır. Zonguldak ilinde Ereğli ve Çaycuma ilçelerinde ağaç sayısı daha fazla artış göstermiştir. Örneğin 1995 yılında Ereğli'de 652 adet kivi ağacı varken 1999 yılında bu değer 3523'e yükselmiştir. Aynı şekilde Çaycuma ilçesinde de 1995 yılında 256 olan ağaç sayısı 1999'da 1570'e yükselmiştir.

1999 yılı itibariyle Zonguldak ilinde bulunan toplam 9351 adet kivi ağacının % 37.6'sı Ereğli, % 28.6'sı Merkez ve % 16.7'si Çaycuma ilçelerinde bulunuyordu. Bu durum Zonguldak ilinde bilhassa, Ereğli ilçesinin kivi üretiminde önemli olduğunu göstermektedir. 1995 yılında 2432 olan ağaç sayısı 1999 yılında 9351'e ulaşarak % 284'ten fazla bir artış göstermiştir.

Tablo 9. Zonguldak İlinde Kivi Ağacı Sayısının İlçelere ve Yıllara Göre Durumu.

İlçeler	1995	1996	1997	1998	1999
Merkez	1172	2000	2450	2675	2675
Alaplı	160	160	641	641	641
Çaycuma	256	545	545	1570	1570
Devrek	122	124	322	1772	1772
Ereğli	652	1723	2073	2073	2073
Gökçebey	70	270	270	620	620
Toplam	2432	4822	6301	9351	9351

Kaynak: Zonguldak İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Kastamonu ilinde kivi tarımına 1992 yılında başlanmıştır. 1996 yılı itibariyle 1325 adet kivi ağacının bulunduğu ilde 1999 yılında 991'i meyve veren yaşta olmak üzere toplam 3120 ağaç bulunmaktaydı (Tablo 10). Yıllar itibariyle incelendiğinde kivi ağacı sayısı ve üretim miktarı giderek artmaktadır. Nitekim 1996-1999 döneminde kivi ağacı sayısı % 200'den

fazla (% 235.4) bir artış göstermiştir. Bilhassa 1999 yılında yeni dikilen fidanlarla kivi ağacı sayısı 1998 yılına göre % 210.8'lik bir artış göstererek 685 adetten 2129 adete yükselmiştir. Kivi meyvesi üretiminde de büyük artışlar olmuştur. 1996 yılında 3 ton olan üretim her geçen yıl artarak 1999 yılında 10.5 tona yükselmiştir (% 250). Kastamonu ilinde kivi tarım alanları da 2.5 hektardan 10.2 hektara yükselmiştir. Sonuç olarak Kastamonu ilinde de kivi tarım alanları, kivi ağacı sayısı ve kivi üretiminde ümit verici gelişmeler olmaktadır. Üretimine başlama tarihi çok yeni olmasına rağmen hızla gelişme gösteren bir tarımsal faaliyet olduğunu göstermektedir.

Tablo 10. Kastamonu İlinde Kivi Tarım Alanı Ağaç Sayısı ve Üretiminin Yılları Göre Durumu.

Yıllar	Kapladığı Alan (ha)	Ağaç Sayısı		Üretim(Ton)
		Meyve Veren (adet)	Meyve Vermeyen (adet)	
1996	2.5	372	953	3
1997	2.9	520	715	5.4
1998	2.9	627	685	8.7
1999	10.2	991	2129	10.5

Kaynak: Kastamonu İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri.

Ülkemizde kivi tarımının yapıldığı bir başka ilimiz Çanakkale'dir. Ancak, Tarım İl Müdürlüğü'nden aldığımız bilgilerde, ilde kivi tarımının 1996 yılından bu yana hiçbir gelişme göstermediği anlaşılmaktadır. 1996 yılında 2.3 hektarlık alanda 1140 kivi ağacından 7.5 ton (DİE'nin istatistiklerinde 8 ton olarak verilmiştir.) meyve elde edilmişti. 1999 yılı itibariyle ağaç sayısı ve meyve üretiminde hiçbir değişiklik olmamıştır. Bu da ülkemiz için çok yeni bir meyve olan kivin deneme amaçlı olarak tarımının başlatıldığı illerden biri olan Çanakkale'de önemli bir gelişme göstermediğini, hatta hiç gelişmediğini göstermektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi Marmara Bölgesi'nde, Çanakkale'de kivi yetiştiriciliği için iklim elemanlarından yağış ve sıcaklık koşullarının uygun olmasına karşın rüzgâr olumsuz koşullar arz etmektedir. Ayrıca deneme alanlarında toprağın ağır, killi ve kireçli olması olumlu sonuçlar alınmasını engellemiştir. İstatistikler de bunu doğrular mahiyettedir.

Sonuç

Dünyada olduğu gibi, ülkemiz için de yeni bir meyve olan kivi yetiştiriciliğini geliştirmek amacıyla 1987 yılında Yalova'da tarımına başlanmış. 1988 yılında Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü öncülüğünde başta Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı

Kuruluşları olmak üzere birçok yörede adaptasyon denemelerine başlamıştır. Deneme amaçlı başlayan bu üretim faaliyeti bilhassa Karadeniz Bölgesi illerinden; Rize, Trabzon, Ordu, Giresun, Kastamonu, Zonguldak, Marmara Bölgesi illerinden; Yalova'da olumlu sonuçlar vermiştir.

1998 yılı itibariyle 80000 kivi ağacından (26000'i meyve veren yaşta) 700 ton kivi elde edilmiştir. Kivi tarımının ülkemizde tarımına başlandığı 1987 yılından günümüze kadar çok hızlı bir gelişme gözlenmektedir.

Ülkemiz coğrafi konumunun sağlamış olduğu avantajlar nedeniyle çok çeşitli meyvelerin tarımı yapılabilmektedir. Bunlardan birisi de kivi meyvesidir. Damak zevklerimiz arasına yeni katılmış olan bu meyvenin üretimi ülkemizde gelecek vaad etmektedir. Bir zamanlar ithal ettiğimiz kivi meyvesi birkaç yıl içinde ihraç ettiğimiz bir meyve türü haline alacaktır. Çünkü önce deneme amaçlı olarak 16 ilimizde tarımına başlanan kivi, özellikle Karadeniz Bölgemizdeki birçok ilimizde yörenin coğrafi koşullarına iyi uyum sağlamış olması ve yetiştiricisine oldukça yüksek gelir getirmesi nedeniyle bu meyvenin üretimi gelecek yıllarda daha fazla artacaktır.

Kaynakça

- DOĞANAY, H., 1998, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Erzurum.
- GÜLERYÜZ, M.,-ASLANTAŞ, R., 1993, "Dünya Kivi (Actinidia deliciosa) Üretimi ve Ülkemizde Yetiştirme İmkânları", Atatürk Üni.Ziraat Fak.Der.,Cilt: 24, Sayı: 2, Erzurum.
- KODAY, Z., 1995, Hopa İlçesinin Coğrafyası. Basılmamış Doktora Tezi. Erzurum.
- ÖZGÜÇ, N., 1999, Avustralya, Çantay Kitabevi., İstanbul.
- SAMANCI, H., 1990, Kivi (Actinidia) Yetiştiriciliği. Tarımsal Araştırma Destekleme ve Geliştirme Vakfı, Yay.No:22, Yalova.
- SAMANCI, N.,-USLU, İ., 1992, Türkiye'de Kivi (Actinidia deliciosa A chev.)Yetiştirme Olanakları Üzerinde Çalışmalar. Ege Üniv. Ziraat Fak.Türkiye I.Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi Cilt: I (Meyve), İzmir.
- TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI ÇİFTÇİ BROŞÜRÜ.
Kivifruit Yetiştiriciliği, 1988, Ankara.
- WARRINGTON, J.,-WESTON, G.C., 1990, Kiwi fruit: Science and Management. Newzealand. Society for Hor Ficultural, Science Inc. Royal Society Building, H Tumbull street, Welllinton 1, Ray Ric hands Publisher, 49 Aberden Road, Aucland.